

KRZYSZTOFORY

Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

23



Muzeum Historyczne Miasta Krakowa
Kraków 2005

Kolegium Wydawnicze Muzeum Historycznego Miasta Krakowa /

Editorial Board of the Historical Museum of the City of Krakow:

Michał Niezabitowski (przewodniczący / President)

Elżbieta Firlet

Ewa Gaczoł

Grażyna Lichończak-Nurek

Wacław Passowicz

Stanisław Piwowarski

Jacek Salwiński

Maria Zientara

Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa /

Krzysztofory. Scientific Bulletin of the Historical Museum of the City of Krakow

Redaktor / Editor:

Anna Biedrzycka

Współpraca redakcyjna / co-editor:

Monika Burzyńska

Projekt graficzny / Graphic Design:

Monika Wojtaszek-Dziadusz

Ilustracje / Illustrations:

Ł. Biały, J. Bober, A. Drozdowski, S. Dryja, J. Firlet, P. Guzik, H. Hermanowicz, I. Krieger,

J. Korzeniowski, R. Korzeniowski, B. Kostuch, J. Kozina, F. Mielczarek, F. Nowicki,

U. Oettingen, B. Ostafin, A. Piwowarczyk, W. Plewiński, B. Siklucka, M. Studnicki,

P. Tomczyk, E. Witecki, E. Zaitz

Konsultacja językowa streszczeń na język angielski / Language consultation of summaries into English:

Piotr Mierzwa

Skład, przygotowanie do druku / Typesetting:

„AKNET” Krzysztof Kogut, www.aknet.biz.pl

Druk / Printing:

DjaF

Wydawca / Publisher:

Muzeum Historyczne Miasta Krakowa / The Historical Museum of the City of Krakow

Rynek Główny 35

31-011 Kraków

tel. 012-619-23-00

www.mhk.pl

e-mail: dyrekcja@mhk.pl

© Copyright by Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, 2005

ISSN 0137-3129

Muzeum Historyczne Miasta Krakowa¹.

W setną rocznicę powstania

Przed ponad 150 laty znawca dziejów Krakowa, znakomity badacz starożytności polskich Józef Łepkowski (1826–1897) postulował utworzenie muzeum, które zajęłoby się gromadzeniem pamiątek związanych z historią władz miejskich Krakowa, życiem mieszczan, ich kulturą i sztuką. Postulat ten wypływał ze zrozumienia i odczuwania potrzeby ocalenia tego, co ma pierwszorzędne znaczenie dla narodowej pamięci, zachowania widomych znaków obecności tego, co przeszłe, co stanowi o ciągłości tradycji i historii z tym, co powstaje dziś, co składa się na otaczającą nas współczesność.

Apel prof. J. Łepkowskiego wynikał z obserwacji zachodzących zmian. Druga połowa XIX wieku była okresem przyspieszonych przeobrażeń miast, wkraczających w epokę gwałtownej industrializacji, zanikania dotychczasowych instytucji, rodzenia się nowych, co niosło za sobą rozpraszanie lub nawet niszczenie wielu urządzeń i przedmiotów.

Miasta, jeden z najciekawszych fenomenów ludzkiej cywilizacji, mają bardzo długą historię. Jako ośrodki osadnicze istnieją od czasów najdawniejszych. Starożytność zna państwa miasta, które dały początek wielkim imperiom. W feudalnych królestwach średniowiecznej i nowożytnej Europy były nadal ważnymi ośrodkami życia gospodarczego, kulturalnego, naukowego i politycznego, choć – szczególnie na wschód od Łaby – zostały zepchnięte na drugi plan przez, czerpiącą główne dochody z renty gruntowej, szlachtę. Dwór królewski, magnacki czy szlachecki był miejscem, wokół którego koncentrował się główny nurt życia społecznego i politycznego ówczesnych społeczności. Wymogi nowych czasów, powstawanie manufaktur i fabryk, na powrót uczyniły z miasta najbardziej atrakcyjne miejsce bytowania. Tutaj koncentrowała się większość instytucji służących do zaspokajania potrzeb człowieka.

Miasto, będąc głównym ośrodkiem produkcji, nauki, kultury, a zarazem centrum administracji, jest też miejscem najpełniejszego i najszybszego wykorzystywania wszelkich ułatwiających życie człowieka zdobyczy cywilizacyjnych. Ta rola miast, zmiany zachodzące w ich kształcie, jak i w zakresie funkcji, jaką pełniły w ciągu długich lat swej historii, w 2 połowie XIX wieku budzą coraz żywsze zainteresowanie ich dziejami. Doceniona zostaje zarówno rola miasta jako – z jednej strony ośrodka produkcji, z drugiej zaś – zbiorowiska o znaczącym wkładzie w rozwój szeroko pojmowanej kultury. Miasto ze swoimi in-

stytucjami oświatowymi, od szkół elementarnych po uniwersytety, placówkami kultury, centrami władzy administracyjnej i duchownej (siedziby biskupstw), ośrodkami produkcji tworzącymi rynek lokalny i ponadlokalny, jest postrzegane jako ośrodek o decydującej roli w kształtowaniu życia społeczności narodowej i ponadnarodowej.

Przeszłość, historia miasta, pomniki architektury, pojmowane są jako wyraz dorobku i wkładu w rozwój cywilizacji, nie tylko wąsko pojmowanej warstwy mieszczańskiej, ale całego narodu. Łączy się to oczywiście z widocznym w owym czasie, choć rozmaicie w różnych krajach przebiegającym, procesem zmian w strukturze ludności, przemieszczeń ze wsi do miast. Ten nowy sposób patrzenia na miasto potwierdzają, powstające w tym czasie dzieła artystyczne zarówno z zakresu literatury, jak i malarstwa. Wskazać tu można na twórczość Wiktora Hugo (1802–1885), Emila Zoli (1840–1902), Eugeniusza Sue (1804–1857) czy z polskich artystów – Edmunda Wasilewskiego (1814–1846), Michała Bałuckiego (1837–1901) i wielu innych. Odnotowują też te zmiany, zachodzące w ocenie miasta, prace historyczne oraz socjologiczne, m.in. Jana Ptaśnika (1876–1930), Henryka Samsonowicza, Pawła Rybickiego, Aleksandra Wallisa.

Decydującym elementem, określającym rolę miasta i instytucji w nim działających, jest wskazywany przez wszystkich badaczy fakt, że nowoczesny ośrodek miejski i jego instytucje, obecnie – podobnie jak to miało miejsce w przeszłości – spełniają dwojakiego rodzaju funkcje: wewnętrzną, ukierunkowaną na zaspokajanie potrzeb jego mieszkańców i zewnętrzną o charakterze lokalnym, ponadlokalnym, narodowym i ponadnarodowym.

Ciekawe i godne podkreślenia jest to, że funkcje wewnętrzne, choć zawsze mają ogromne znaczenie dla jego stałych obywateli, bardzo często w świadomości ludzi oceniających rolę miasta, zostają zdominowane przez te drugie, zewnętrzne. Nie mamy danych, jak wyglądało to w dawnych wiekach, ale doskonałą ilustracją tej tezy mogą być wyniki badań, przeprowadzone dla Krakowa m.in. przez Tomasza Gobana-Klasa i Tadeusza Aleksandra. Warto je przypomnieć

¹ Referat przedstawiony na uroczystym spotkaniu 15 XII 1999 r. w stulecie założenia Muzeum Historycznego Miasta Krakowa.

w tym miejscu, gdyż informują o tym, jaki wpływ na obraz naszego miasta mają m.in. placówki kultury, w tym muzea. Aleksander na podstawie swych badań wskazuje, że obraz i rola miasta w życiu naszego narodu nie jest postrzegana poprzez instytucje i zakłady typu produkcyjno-usługowego (fabryki, szpitale), lecz przede wszystkim przez efekty funkcjonowania jego placówek oświatowych i kulturalnych (uniwersytet, szkoły wyższe, teatry, muzea).

W tym miejscu należy podkreślić, że wśród instytucji kultury, a szczególnie placówek muzealnych, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa znalazło się na trzecim miejscu, po Wawelu i Muzeum Narodowym, wyprzedzając Muzeum Archeologiczne, Etnograficzne i inne. Tym placówkom, im dalej od Krakowa, społeczeństwo przyznaje decydującą rolę w kształtowaniu obrazu miasta.

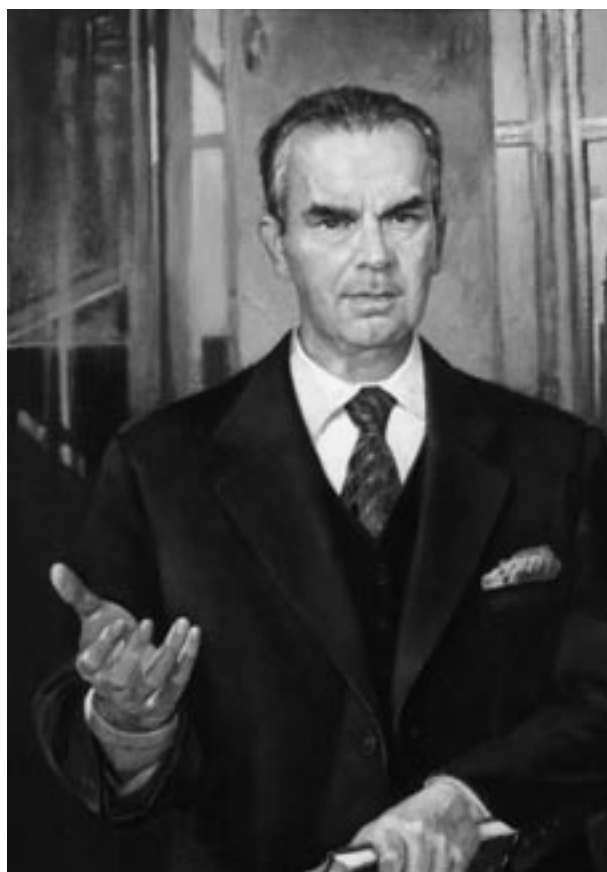
Wśród instytucji, podejmujących badania nad przeszłością szczególna rola przypada muzeom. Muzealny sposób dokumentacji minionego czasu oparty na gromadzeniu i pokazywaniu autentycznych relikwów, stwarza bowiem możliwość najbardziej bezpośredniego obcowania z tym, co minione, a zarazem ocala przed zniszczeniem wiele bezcennych materialnych świadków historii.

Po tych uwagach natury ogólnej powróćmy do zasadniczego tematu, to znaczy historii powstania i działania naszego muzeum. Kraków, tak mocno wpisany w historię naszego kraju, dzięki zachowanym budowlom królewskiego wzgórza – Wawelu, znakomitym pałacom i kamienicom Rynku Głównego i wielu ulic, surowym romańskim i gotyckim świątyniom, pełnym przepychu i blasku barokowym kościołom, „starożytnym” budowlom Uniwersytetu stanowi najtrwalszy z pomników narodowej przeszłości. Jego dzieje wzbudzały szczególne zainteresowanie, stwarzając możliwość głębszego zrozumienia dramatycznych losów naszego kraju, którego najświetniejsze chwile przypadały na czasy, gdy miasta, a w tym przede wszystkim Kraków, również miały swój „złoty wiek”.

Apel Łepkowskiego nie od razu został zrealizowany, długo jeszcze przyszło czekać na powstanie muzeum poświęconego dziejom miasta, co wcale nie znaczy, że władze Krakowa i jego mieszkańcy nie dostrzegali potrzeby istnienia publicznych instytucji muzealnych. Już pod koniec lat 60. XIX wieku, na bazie darowanej miastu przez Adriana Baranieckiego kolekcji zabytków techniki i przemysłu, powstało Muzeum Przemysłowe; w 2 połowie lat 70. tegoż stulecia zostały przewiezione z Paryża do Krakowa cenne zbiory muzealne, archiwalne i biblioteczne XX Czartoryskich, udostępniane publicznie pod wspólną nazwą Zbiory Czartoryskich, aby wreszcie od wspaniałego daru Henryka Siemiradzkiego (1843–1902), obrazu *Pochodnie Nerona*, rozpocząć w 1879 roku tworzenie Muzeum Narodowego.

Stawał się Kraków w tych latach ważnym centrum muzealnym na ziemiach polskich z nadal dostrzeganą społecznie potrzebą uzupełnienia obrazu muzealnego instytucją zajmującą się historią miasta. Starania takie podjęto pod koniec lat 80. XIX wieku Towarzystwo Upiększenia Miasta Krakowa i Okolicy, a od 1897 roku Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa.

Ukoronowaniem tych działań była decyzja Rady Miasta Krakowa z 31 maja 1899 roku o założeniu Muzeum Histo-



Portret J. Dobrzyckiego (1900–1972), pierwszego dyrektora muzeum w latach 1945–1964, mal. J. Chrzęszcz, olej, płótno

rycznego Miasta Krakowa, początkowo jako oddziału Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa, w którym już od kilku lat gromadzono muzealia związane z dziejami miasta. Muzeum, jako autonomiczna część archiwum, w pierwszym okresie swego istnienia w latach 1899–1945, ograniczyło się jedynie do funkcji tezauryzacyjnych. Zebrano i odnotowano w tym czasie w księgach inwentarzowych ponad 1200 obiektów. Stanowią one po dziś dzień zasadniczy korpus kolekcji związanej z historią cechów krakowskich.

Przyszły charakter muzeum określały w pewien sposób działania podejmowane przez Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa oraz Wydział Propagandy i Kultury Urzędu Miasta Krakowa. Jedną z takich inicjatyw była urządzona w 1936 roku, pod kierownictwem dr. Jerzego Dobrzyckiego (1900–1972), wystawa *Dawnych widoków Krakowa*. Na tej ekspozycji pierwszy raz zgromadzono tak dużą liczbę rysunków, grafik, obrazów ukazujących kształt Krakowa w jego historycznym rozwoju, od najstarszego widoku z *Kroniki* Hartmanna Schedla po współcześnie stworzoną panoramę Krakowa XVIII-wiecznego (według rekonstrukcji Jerzego Dobrzyckiego i Zygmunta Wierciaka). Podjęto też starania o zakup najcenniejszych dzieł do zbiorów muzeum. Zamysł ten zrealizowano już po II wojnie światowej.

Ten, zdawałoby się tymczasowy stan organizacyjny Muzeum Historycznego, jako części Archiwum, trwał do II wojny, a jego działalność ograniczała się w zasadzie do gromadzenia kolekcji muzealnej, bowiem poważnie zaawansowane prace nad stworzeniem ekspozycji definitywnie przerwał wybuch II wojny

światowej. Dopiero 18 grudnia 1945 roku ówczesna Miejska Rada Narodowa zdecydowała o wydzieleniu Muzeum Historycznego Miasta Krakowa z Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa i przekształcenie go w samodzielną instytucję miejską, do zadań której należało: gromadzenie, ochrona i udostępnianie wszelkich obiektów muzealnych, ilustrujących życie i kulturę Krakowa od czasów najdawniejszych, aż po czasy bieżące, a także rozwijanie działalności badawczej, naukowej, oświatowej i propagandowej, kultywującej i chroniącej dla potomności najlepsze tradycje dziejowe naszego miasta.

Przed muzeum otworzyły się nowe możliwości organizacyjne, materialne i lokalowe, zmierzające do stworzenia poważnej instytucji, odpowiadającej roli Krakowa w dziejach naszego narodu. Przedstawianie kolejnych etapów rozwoju Muzeum Historycznego Miasta Krakowa w ciągu 54 lat jego samodzielnego bytowania to temat na obszerną dysertację, która czeka na swego autora. Należy tylko stwierdzić, że jego organizacyjny kształt oraz zestaw stałych ekspozycji i urządzane wystawy czasowe są prostą pochodną systematycznie i żmudnie gromadzonej kolekcji muzealnej, obrazującej całą różnorodność historii Krakowa i życia jego mieszkańców.

Pierwsze lata powojenne to czas tworzenia własnej samodzielnej bazy lokalowej, wytyczania kierunków i programu kolekcjonerstwa, czyli gromadzenia zbiorów, ustalenia metod ich rejestracji, czyli inwentaryzacji, wypracowywania metod udostępniania ich publiczności. Wtedy też powstały pierwsze zakrojone na dłuższą perspektywę czasową plany wystawienicze. Wiele z przyjętych w ciągu tych lat pomysłów zachowało swą aktualność po dziś, wiele wymaga nowych działań dostosowanych do zmieniających się czasów.

W 1952 roku w Kamienicy Krauzowskiej przy ul. św. Jana 12 przygotowano pierwszą stałą wystawę *Dziejów i kultury Krakowa*, która – gruntownie przebudowana w 1968 roku – udostępniana była publiczności do połowy lat 70. XX wieku. Kolejna jej wersja, zbudowana od podstaw w salach Pałacu „Krzysztofora” (od 1965 roku głównej siedziby muzeum), w latach 1975–1979 i 1997–1998 do dzisiaj jest podstawową ekspozycją Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. W Starej Synagodze przy ul. Szerokiej 24 od 1962 roku istnieje wystawa *Z dziejów i kultury Żydów w Krakowie*. W Domu pod Krzyżem przy ul. Szpitalnej 21 (notabene pierwszej siedzibie muzeum) od 1969 roku dostępna jest wystawa *Dzieje teatru krakowskiego*.

W 1982 roku w Domu Śląskim przy ul. Pomorskiej 2, gdzie w latach II wojny światowej mieściła się siedziba gestapo, zorganizowano wystawę martyrologiczną, poświęconą dziejom Krakowa w latach okupacji hitlerowskiej i w czasach stalinowskich, uzupełnianą zachowanymi celami więzinnymi. W Celestacie przy ul. Lubicz 16, dawnym pałacyku Bractwa Kurkowego, od 1997 roku jest udostępniona wystawa, poświęcona dziejom tegoż bractwa w Krakowie. I wreszcie w Kamienicy Hipolitów przy pl. Mariackim 3 przygotowana jest stała wystawa, która ma ilustrować warunki codziennego życia krakowskiego mieszczaństwa².

Zbiory muzeum, których zadaniem jest dokumentacja różnorodnych dziedzin życia miasta, z konieczności nie są jednolite. Na kształcie kolekcji w sposób istotny zaważył również fakt, iż muzeum przez długie lata nie było samodzielną placówką, co spowodowało, że wiele bezcennych z punktu

widzenia Krakowa obiektów trafiło do innych, działających w naszym mieście instytucji. Od samego początku wykształciły się jednak pewne kierunki działań kolekcjonerskich, z których większość aktualna jest również dzisiaj. Głównym zadaniem jest przede wszystkim gromadzenie obiektów związanych z działalnością rozmaitych instytucji miejskich, ludzi znaczących dla historii miasta oraz różnorodnych przedmiotów kultury materialnej, świadczących o poziomie produkcji i warunkach życia mieszczan.

Formy pozyskiwania eksponatów też od lat nie ulegają zmianie. Są to: zakupy, dary, przekazy i depozyty. Szczególnie cenne są dary, przekazy i depozyty, gdyż ich ilość oraz bardzo często znakomita jakość, traktowane są przez muzeum, z jednej strony jako wyraz miłości i przywiązania mieszkańców Krakowa do rodzinnego miasta, z drugiej zaś jako wyraz zaufania do naszej instytucji za jej pieczołowitość i należyta dbałość o powierzone naszej pieczy, często bezcenne, pamiątki osobiste i rodzinne.

Akcję gromadzenia podjęto od samego początku działania muzeum, jeszcze jako oddziału Archiwum. Pierwotnie miała ona przede wszystkim charakter ratunkowy, gromadzono pamiątki narażone na rozproszenie i zniszczenie w związku z przekształcaniem lub likwidacją rozmaitych instytucji i organizacji miejskich. Ten charakter pracy kolekcjonerskiej trwał od momentu powstania muzeum w 1899 roku do wybuchu II wojny światowej. Szczególną rolę w gromadzeniu zbiorów odgrywał znakomity znawca dziejów miasta, pracownik, a później długoletni dyrektor Archiwum Aktów Dawnych w Krakowie, Adam Chmiel (1865–1934).

Wielce pomocną była również akcja Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, które zarówno przed rokiem 1914, jak i w wolnej Polsce, podejmowało cały szereg działań, mających na celu wzbogacenie zasobów muzealnych.

Pierwszymi obiektami, które trafiły do muzeum były pamiątki związane z krakowskimi cechami. Wśród nich znalazły się m.in. ludy cechowe, obesłania, buzdygany starszych cechów, srebrne wota, relikwiarze oraz wizerunki członków organizacji cechowych. W tej grupie do najcenniejszych zaliczyć należy pamiątki cechu złotników: portrety Grzegorza Przybyły (starszego cechu i rajcy miasta) oraz jego żony Katarzyny, wykonane w drzewie bukszpanowym około 1534 roku, złocistą tabulę św. Eligiusza z 1609 roku oraz zawieszenie cechu z XVII wieku.

W ciągu tego pierwszego okresu pozyskano też wiele cennych dla historii miasta obrazów m.in. Michała Stachowicza (1768–1825) *Przysięga Tadeusza Kościuszki i Wjazd triumfalny po zwycięstwie pod Raclawicami*, Stanisława Bryniarskiego (1829–1915) *Wybuch powstania 1846 roku*. Prócz obrazów zebrano też wiele pamiątek historycznych, związanych przede wszystkim z udziałem krakowian w powstaniach narodowych, m.in. szarfę i orła z drzewca sztandaru dyktatora powstania styczniowego Mariana Langiewicza (1827–1887), sztandar Jana Tyssowskiego (1811–1857), będący bezcenną pamiątką, ilustrującą zarazem zmiany w przedstawieniu naszego godła narodowego. W tym czasie do zbioru muzealnego trafiło wiele numizmatów i medali oraz szereg przedmiotów codziennego użytku, np. zbiór naczyń cynowych.

² Ekspozycja ta została otwarta 18 XI 2003 r.

Powojenne dzieje powiększania kolekcji muzealnych to czas, gdy instytucja prowadziła już samodzielną działalność. Plany powiększenia kolekcji muzealnej sformułował wtedy jej pierwszy dyrektor, dr Jerzy Dobrzycki; zachowały one, po pewnych modyfikacjach, aktualność po dzień dzisiejszy.

Za najważniejsze kierunki uznano wtedy gromadzenie obiektów, dotyczących następujących grup eksponatów: ikonografia Krakowa (obrazy, grafika, ryciny i zdjęcia), kartografia, numizmatyka, teatralia, judaika, przedmioty kultury materialnej (rzemiosło artystyczne, insygnia i godła cechowe, dokumenty i symbole władz miejskich, pamiątki historyczne, pamiątki ilustrujące obyczaje i tradycje krakowskie, obiekty drukarstwa i introligatorstwa), militaria, portrety i sceny rodzajowe. Nie sposób choćby w największym skrócie przedstawić całości zbioru, który obecnie obejmuje ponad 86 000 eksponatów. Wystarczy powiedzieć, że zbiór ikonograficzny poświęcony naszemu miastu jest obecnie największym w Polsce. W jego skład wchodzi m.in. sztychy, gwasze, rysunki, drzeworyty, litografie (1384 pozycji, w znacznej części nabyte je od spadkobierców Józefa Friedleina (1831–1917). W kolekcji grafik są m.in. prace: Józefa Brodowskiego (1781–1853), Jędrzeja Brydaka (1837–1876), Maksymiliana Cerchy (1818–1907), Bogumiła Gąsiorowskiego (1819–1887), Józefa Głogowskiego, Franciszka Lanciego (1799–1895), Władysława Łuszczkiewicza (1828–1900), Teofila Piątkowskiego (1839–1873), Aleksandra Płonczyńskiego (1822–1858), Jana Kantego Wojnarowskiego (1815–?). Ponadto na zbiór ikonograficzny składają się obrazy olejne i akwarele m.in. Klemensa Bąkowskiego (1860–1938), Jana Nepomucena Bizańskiego (1804–1878), Józefa Brodowskiego, Witolda Chomicza (1910–1984) Juliana Fałata (1853–1929), Erazma (1826–1892) i Stanisława (1865–1947) Fabijańskich, Aleksandra Gryglewskiego (1833–1879), Jana Nepomucena Głowackiego (1802–1847), Antoniego Gramatyki (1841–1922), Jana Hruzika (1810–1891), Wacława Koniuszki (1854–1900), Jana Wincentego Kopffa (1763–1832), Aleksandra Kotsisa (1836–1877), Antoniego Kozakiewicza (1841–1929), Antoniego Langego (1774–1842), Hipolita Lipińskiego (1846–1884), Aleksandra Płonczyńskiego (1820–1858), Willibalda Richtera, Walerego Eliasza Radzikowskiego (1840–1905), Władysława Skoczyłasa (1883–1934), Saturnina Świerzyńskiego (1820–1885), Stanisława Tondosa (1854–1917), Franciszka Turka (1882–1947), Antoniego Wąskowskiego (1885–1966), Marcina Zalewskiego (1796–1877).

Równie duże znaczenie dla dziejów miasta ma bogaty zbiór portretów różnych osobistości związanych z Krakowem. Największa jest kolekcja portretów królów kurkowych, od początku XIX wieku po czasy nam współczesne. Wreszcie niebagatelne znaczenie dla ikonografii miasta, jak również rozmaitych wydarzeń, które tu się rozgrywały ma wielotysięczny zbiór fotografii, a w niej bezcenny zespół klisz szklanych z zakładu Ignacego (1820–1899), a później Amalii (1846–1928) i Natana (1844–1903) Kriegerów. Kolekcja rzemiosła artystycznego, to obok wspomnianych już pamiątek cechowych, stale uzupełnianych, to przede wszystkim wyroby złotników krakowskich, m.in. Karola Czaplckiego, Władysława Glixellego (1831–1895), Leopolda Lenkarta (ok. 1700–1766), Leonarda Nitscha (1801–1866), Karola Modesa (1800–1862), Stanisława Westwalewicza (1906–1997). Zespoły mebli

i wyposażenia wewnątrz od XVIII wieku, szereg różnorodnych przedmiotów codziennego użytku o znacznej wartości nie tylko dokumentalnej ale i artystycznej. Wreszcie na podkreślenie zasługuje – pozyskana w latach 70. XX wieku częściowo drogą darów, częściowo zakupu – znakomita kolekcja zegarów, gromadzona przez krakowskiego kuśnierza Władysława Miodońskiego (1899–1972). Kolekcja, stale uzupełniana, jest jedną z najcenniejszych w polskich muzeach. Jej ozdobą są m.in. XVII-wieczne wieżyczkowe zegary zakrystyjne, kaffaki krakowskiej produkcji, zegary firmy Krosz, zbiór zegarków kieszonkowych, w tym okazy z genewskiej firmy Patka i Czapka: emaliowane, z herbami: Orłem i Pogonią, wizerunkami Tadeusza Kościuszki (1746–1817) i widokiem Wawelu.

Bardzo interesujący jest zbiór numizmatyczny, w którym reprezentowane są przede wszystkim monety polskie, od średniowiecznych brakteatów poprzez królewskie dukaty, aż po banknoty z czasów powstania Tadeusza Kościuszki. Najcenniejszą częścią tego zbioru są monety z gałki wieży krakowskiego ratusza. Obok numizmatów na uwagę zasługuje też (również systematycznie uzupełniana) kolekcja medali, której najcenniejszymi okazami są m.in.: medal wybity ku czci króla Jana Kazimierza (1609–1672) przez Jana Holina, medal ku czci Jana Zamojskiego (1542–1605), medal ku czci króla Jana III Sobieskiego (1629–1696) za przywrócenie przez niego w 1677 roku krakowianom prawa do obieralności rajców oraz medale wybite z okazji pięciolecia pontyfikatu papieża Jana Pawła II (1920–2005).

Dużą wartość poznawczą ma również zbiór falerystyczny, którego trzon stanowią odznaki i odznaczenia różnych formacji Wojska Polskiego, w tym pokazny zbiór legionowy z lat 1914–1918. Ważną pozycję w zasobach eksponatowych MHK stanowią obiekty ilustrujące dzieje drukarstwa i introligatorstwa – ten rodzaj obiektów zaczęto gromadzić od 1968 roku. W jego skład wchodzi m.in. stare maszyny, kaszy i czcionki drukarskie, piękne oprawy książkowe, w tym ze znakomitego zakładu Roberta Jahody (1862–1947).

Militaria gromadzono głównie z myślą o ilustracji problemów obronności miasta, pokazaniu udziału krakowian w powstaniach narodowych oraz w konspiracji w czasie okupacji hitlerowskiej. Pierwotnie nikły zbiór broni liczy obecnie ponad 1600 obiektów. Do najcenniejszych należą m.in. rapiery wykonane jako sztuki mistrzowskie przez kazimierskiego miecznika, szable polskie z napisami ku czci Konstytucji 3 Maja, halabardy, korseki, szpontony, zbroje, napierśniki i hełmy, od bardzo rzadkich typu Hundsgugel po popularne moriony. Broń palna reprezentowana jest przez liczne okazy, od prymitywnych hakownic i muszkietów o zamkach lontowych, poprzez muszkiety i pistolety o zamkach kołowych, skałkowych, kapiszonowych aż po broń iglicową. Muzeum posiada też interesujący zbiór broni miotającej: łuków i kusz. Ozdobą tej części kolekcji są m.in.: strzelba wykonana przez krakowskiego rusznikarza Ignacego Höffelmeiera (1825–1889) oraz najstarsza w polskich zbiorach kusza z końca XIV wieku.

Od połowy lat 20. postulowano w Krakowie utworzenie muzeum, które zajęłoby się gromadzeniem obiektów związanych z historią, sztuką i kulturą żydowskich mieszkańców naszego miasta. W wyniku tych postulatów i starań powstało małe muzeum przy Starej Synagodze. Czas holocaustu, zagła-

da żydowskiej społeczności Krakowa, systematyczna grabież i zniszczenia dokonane przez hitlerowskiego okupanta doprowadziły do prawie całkowitego zatarcia śladów życia społeczności żydowskiej w Krakowie. Zadanie ocalenia istniejących resztek bogatej ongiś spuścizny żydowskiego Krakowa podjęło muzeum z inicjatywy Bolesława Drobnera (1883–1968), organizując w wydzierżawionej za symboliczną złotówkę Starej Synagodze oddział „Z dziejów i kultury Żydów”.

Początek zbioru judaików stanowił zakup obiektów od znanego bocheńskiego kolekcjonera prof. Stanisława Fischera (1879–1967). Rychło liczne dary, m.in. od ministerstwa kultury Izraela, Żydowskiej Kongregacji Wyznaniowej, licznych ofiarodawców z kraju i zagranicy, a następnie systematyczna polityka zakupów sprawiły, że zbiory tego oddziału należą do ciekawszych w Polsce kolekcji obrazujących kulturę i sztukę Żydów polskich. Główny jej trzon stanowi rzemiosło artystyczne, wśród którego najwięcej przedmiotów to obiekty związane z kultem: parochety, tałesy, atary, lambrekiny, jady, lampki chanukowe, świeczniki, balsaminki, etrogi, korony na rodały, tory, jarmułki. Często są to przedmioty o najwyższej wartości artystycznej. Obrazy i rysunki, przedstawiające zarówno tematykę religijną, jak i życie codzienne żydowskiego Kazimierza, stanowią znaczącą część kolekcji. Muzeum posiada też poważny zbiór ksiązek hebrajskich.

Osobny zespół stanowią zbiory dotyczące czasów wojny i okupacji hitlerowskiej. Tutaj przeważają zdjęcia oraz różnego rodzaju druki: zbiór plakatowanych rozporządzeń władz okupacyjnych od pierwszych dni okupacji po koniec wojny, listy rozstrzeliwanych, pamiątki z więzień i obozów, prasa konspiracyjna, kennkarty, grypsy więzienne oraz broń partyzancka.

Kolejną z większych kolekcji stanowią zbiory poświęcone historii krakowskiego teatru. W ich powstaniu nieocenione zasługi ma Klub Miłośników Teatru z redaktor Krystyną Zbijewską na czele. Zasób teatraliów osiągnął liczbę 16 000 obiektów. Składają się nań projekty scenograficzne, kostiumy i rekwizyty teatralne, pamiątki osobiste po aktorach, reżyserach, scenografach, zdjęcia i portrety aktorów, zdjęcia ze spektakli teatralnych, afisze i zaproszenia, makiety sceniczne, programy teatralne. Posiadany zbiór pozwala na prezentowanie na ekspozycjach dziejów sceny krakowskiej, od jej początków po czasy nam współczesne. Wśród kostiumów, zdjęć, portretów i rysunków na szczególną uwagę zasługują obiekty związane z wybitnymi ludźmi teatru: Heleną Modrzejewską (1840–1909), Antoniną Hofmanową (1842–1897), Ludwikiem Solskim (1855–1954), Stanisławem Wyspiańskim (1869–1907), Kazimierzem Kamińskim (1865–1928), Juliuszem Osterwą (1885–1947), Zofią Jaroszewską (1902–1985), Karolem Fryczem (1877–1963), Iwo Gallem (1890–1972), Ireną Solską (1875–1958), Tadeuszem Pawlikowskim (1861–1915), Stanisławem Koźmianem (1836–1922), Tadeuszem Kantorem (1915–1990) i wieloma innymi. W zasobie teatraliów znajdują się też obiekty dokumentujące historię kabaretu ze słynnym „Zielonym Balonikiem” na czele. Mamy też pamiątki związane z Piotrem Skrzyńskim (1930–1997) i jego kabaretem „Piwnica pod Baranami”.

Obok wymienionych wyżej należy przypomnieć jeszcze zbiory, dotyczące tradycji i obrzędów krakowskich; tutaj zdecydowanie największą grupę stanowią słynne szopki krakow-

skie. Muzeum posiada prace prawie wszystkich najwybitniejszych twórców szopek od 1945 roku po dzień dzisiejszy. W tej grupie obiektów szczególnie cennym jest zespół pamiątek związanych z tradycją Lajkonika, z najwartościowszą z nich – kostiumem tatarskiego jeźdźcy, wykonanym według projektu Stanisława Wyspiańskiego w 1904 roku.

Oprócz muzealiów ważną częścią zespołu dokumentującego historię miasta są zbiory biblioteki i archiwum naukowego. Poza księgozbiorem, zasobami czasopism oraz prasy krakowskiej, jego bardzo istotną część stanowią starodruki, zbiory kartograficzne (np. tzw. Plan Kołłątajowski z 1785 roku) oraz rękopisy, a wśród nich m.in. listy Stanisława Wyspiańskiego, Marii Konopnickiej (1842–1910), Leopolda Staffa (1878–1957), Juliusza Żuławskiego (1910–1999), autografy i teksty dramatów Lucjana Rydla (1870–1918), Stanisława Ignacego Witkiewicza (1885–1939, Witkacego). Zbiór biblioteczny stanowi jeden z najbogatszych zbiorów cracovianów, jego dumą są te pozycje, których nie posiadają inne biblioteki.

Ta, krótka z konieczności, charakterystyka nie wyczerpuje nawet w najbardziej pobieżnym skrócie wszystkich spraw łączących się ze zbiorami muzeum. Każda ze wspomnianych kolekcji zasługuje na osobne obszernie omówienie. Sądzi- my jednak, że nawet ta pobieżna daje pewne wyobrażenie o tym, iż muzeum jest jedną z najważniejszych skarbnic, w której zgromadzono nieocenionej wartości zbiory, stanowiące nieprzebrane bogactwo wiedzy o naszym mieście.

Część muzealnego zasobu pokazywana jest na wystawach stałych muzeum. Duża część prezentowana jest na wystawach czasowych zarówno naszego muzeum, jak i innych placówek, które chętnie korzystają z naszych zbiorów. Liczne obiekty publiczność całej Polski zna z reprodukcji zamieszczanych w rozmaitych monografiach, albumach, a także w podręcznikach szkolnych. Wiele ze zgromadzonych eksponatów swoje istnienie zawdzięcza temu, że znalazło się w muzeum, którego konserwatorzy mogli przedłużyć ich żywot. Chcielibyśmy, by nasz zbiór służył poznawaniu historii i kultury naszego miasta; widzom i badaczom dostarczał wiele satysfakcji.

Organizacja wystaw stałych i czasowych należy do podstawowych, statutowych zadań muzeum. W ciągu swojej 54-letniej działalności muzeum zorganizowało około 1350 różnorodnych ekspozycji. Były wśród nich wystawy duże, z pełną naukową dokumentacją w postaci obszernych katalogów, m.in. *100-lecie Wiosny Ludów, Przemiany dziejowe otoczenia Wawelu, Portrety krakowian w zbiorach Muzeum Historycznego miasta Krakowa, Witold Chomicz – malarstwo, Między Hanzą a Lewantem, Kraków – Norymberga. Z topografii dwóch historycznych miast, Kraków – Lwów w starej fotografii, Skarby kultury galicyjskich Żydów, Pocztówka żydowska ze zbiorów Marka Sosenki, Tradycja złotem tkana. Tkanina żydowska w zbiorach polskich, Krakau zur Zeit der Galizischen Autonomie (1866–1914), Kościuszko w Krakowie, Teatr Grotteska – w 50 lecie działalności, cykl ekspozycji: Skarby krakowskich klasztorów*, w którym prezentowane były, w kolejnych wystawach, bezcennej wartości dzieła sztuki i pamiątki historyczne ze zbiorów oo. Kapucynów, oo. Cystersów, oo. Karmelitów Trzewickowych, xx. Kanoników Laterańskich, oo. Bernardynów, ss. Bernardynek, oo. Franciszkanów

– oo. Reformatów i ss. Prezentek. Były też wystawy znakomite, o charakterze pionierskim, po raz pierwszy podejmujące dotychczas nieeksplorowane, zarówno w opracowaniach naukowych, jak i na ekspozycjach tematy, choć nie towarzyszyły im obszerne katalogi: *Oswobodzenie Krakowa w 1918 roku*, *Kraków powstaniom śląskim*, *Kryptonim Żegota*, *Miasto w sztuce współczesnej*, *Kraków w malarstwie Stanisława Tondosa*, *Erazm i Stanisław Fabijański*, *Kraków w rysunkach Józefa Brodowskiego*, *Kraków w dwudziestoleciu międzywojennym*, *Armia Kraków – w rocznicę września*.

Na zupełnie odrębne potraktowanie zasługują wystawy współczesnego malarstwa, organizowane pierwotnie w salach Galerii Teatralnej, a następnie w Wieży Ratuszowej (a od 2005 roku również w Kamienicy Hipolitów). Zdobyły one uznanie środowiska artystycznego, które niespodziewanie dla siebie stwierdziło, że doskonale znajduje się ze swą sztuką w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa.

Na przypomnienie zasługują, interesujące tak ze względu na formę, jak i bogactwo prezentowanego materiału, wystawy: *Miłość w sztuce polskiej*, *Michał Stachowicz – malarz insurekcji*, *malarz Krakowa*, *Dawnych wspomnień czar – kobieta w fotografii*, *Forteca monarchów*, *Bronowice w malarstwie*, *Kraków przed stu laty*, *Kopiec Tadeusza Kościuszki w Krakowie*.

Jako pierwsi pokazaliśmy, podejmując współpracę ze znanym kolekcjonerem krakowskim Markiem Sosenką, wystawę *Świat zabawek*, którą oglądali z wypiekami na twarzy widzowie wszystkich pokoleń.

Wiele satysfakcji sprawił nam cykl ekspozycji *Gwiazda sceny krakowskiej*. W jego ramach oglądaliśmy wystawy poświęcone m.in.: Zofii Jaroszewskiej, Jerzemu Treli, Jerzemu Nowakowi, Jerzemu Stuhrowi, Marcie Stebnickiej, Jerzemu Peszkowi, Marianowi Cebulskiemu, Halinie Gryglaszewskiej, Izabeli Olszewskiej, Annie Dymnej. Na uwagę zasługują też ekspozycje zagraniczne: *Maski neapolitańskiej i Maski greckiej* oraz wystawy plakatu teatralnego i scenografii.

Nie sposób wymienić wszystkich wystaw, ale trudno pominąć cieszące się wielkim zainteresowaniem publiczności krajowej i zagranicznej pokonkursowe wystawy szopki krakowskich, które corocznie w okresie świątecznym stanowią jedną z największych atrakcji; pokazywane poza granicami kraju są znakomitym „ambasadorem” naszego miasta. Zakłète w kolorowym staniolu krakowskie budowle, wzbudzają entuzjazm wszystkich widzów: dorosłych i dzieci.

Charakteryzując nasze wystawy, można je podzielić na: historyczne, prezentujące określony wycinek z dziejów miasta lub poświęcone jakiemuś wydarzeniu, bądź osobie, często związane z rocznicą, np. nagrodzone I nagrodą Ministra Kultury i Sztuki w konkursie na wydarzenie muzealne roku ekspozycje: *Kazimierz – 650 lecie lokacji* (1985) i *Do Ciebie Polsko*, ta ostatnia zorganizowana w 70. rocznicę odzyskania niepodległości (1988), czy też *Święto kawalerii w Krakowie*, dla przypomnienia sławnej rewii kawalerii na Błoniach w 1933 roku. Inny typ naszych wystaw to ekspozycje poświęcone ikonografii Krakowa, m.in.: *Kraków w rysunkach Bronisława Schönborna*, *Kraków w rysunkach Leona Goetza*, *Kraków w rysunkach Jana Gumowskiego*. Jeszcze inną grupę ekspozycji stanowiły te,



Portret S. Czerpaka, dyrektora muzeum w latach 1964–1974, mal. K. Świdecka, olej, płótno

które nazwalismy kolekcjonerskimi lub zabytkoznawczymi, ponieważ punktem wyjścia była prezentacja określonej kolekcji: *Rzemiosło artystyczne w zbiorach muzeum – meble z Henrykowa*, *Pamiętki drukarstwa i intrologatorstwa*, *Lalki regionalne świata ze zbiorów Cepelii*.

W ciągu minionych 60. lat nie udało się nam uniknąć jeszcze jednego typu ekspozycji, który określimy mianem wystaw polityczno-propagandowych. Nurt ten szczególnie mocno dał znać o sobie w latach 40. i 50. Przykłady tych ekspozycji to: *Kraków czerwony*, *Walka o pokój i plan 6-letni*, *Wielkie budowle komunizmu*.

Na osobne przypomnienie zasługują wystawy zagraniczne. W większości pokazywane były szopki, ale organizowaliśmy też wystawy malarstwa, grafiki, medali, fotografii. Zawsze bohaterem tych prezentacji był Kraków i jego artyści. Ten pobieżny ogląd daje wyobrażenie o działalności wystawienniczej.

Kształt i jakość wystaw miały niebagatelny wpływ na rosnącą z roku na rok frekwencję. Wysoki poziom merytoryczny prezentowanych ekspozycji był wynikiem prowadzonych przez pracowników muzeum badań naukowych. Zdecydowaną większość czasu poświęcono na opracowanie zbiorów i przygotowanie scenariuszy wystaw. Podejmowano też szersze badania, pozornie wykraczające poza zakres posiadanych kolekcji, ale mające niebagatelne znaczenie dla poznania dziejów miasta, dla wytyczenia nowych form muzealnej dokumentacji. Nie sposób wymienić wszystkich prac autorstwa pracowników muzeum, i tych wydawanych bezpośrednio przez nas, i tych, które opublikowane zostały przez inne oficyny. Z konieczności ograniczymy się jedynie do kilku wybranych przykładów, które pozwolą na orientację o kierunku podejmowanych badań.



Portret S. Wójcika (1929–1984) dyrektora muzeum w latach 1974–1984, mal. W. Wagner, olej, płótno

Upowszechnienie wiedzy o posiadanych kolekcjach legło u podstaw publikacji o charakterze katalogowym, choć często znacznie wykraczających poza tę formułę. Najlepszym tego przykładem jest praca Jadwigi Klepackiej (1920–2005) na temat zabytków cechowych w zbiorach naszego muzeum. W tym nurcie mieszczą się też katalogi judaików autorstwa Eugeniusza Dudy, Anny Jodłowiec, opracowanie Hanny Styczyńskiej, poświęcone zabytkom z cyny w naszych zbiorach oraz obszerny katalog obiektów, informujących o znaczeniu handlu w życiu miasta, autorstwa Michała Niezabitowskiego i Jacka Salwińskiego. Historia budynków muzealnych, a także ich mieszkańców, zaowocowała kilkoma znakomitymi monografiami, znacznie poszerzającymi naszą wiedzę o warunkach życia mieszkańców Krakowa. W tym nurcie wymienić należy opracowania Celiny Bąk-Koczarskiej, Leszka Ludwikowskiego (1925–1989), Haliny Sitkowej, Jerzego Waszkiewicza.

Udział Krakowa i jego mieszkańców w walkach o niepodległość to kolejna dziedzina wiedzy, w której pracownicy muzeum odnotowali kilka znaczących osiągnięć. Wymienić trzeba przede wszystkim opracowania poświęcone Legionom Polskim Józefa Piłsudskiego autorstwa Janusza Tadeusza Nowaka i Marii Zientary, prace Tadeusza Wrońskiego (1936–1984), Andrzeja Kulera, Teodora Gąsiorowskiego, Stanisława Piwowarskiego, podejmujące tematykę wojny i okupacji hitlerowskiej, oraz opracowania poświęcone Tadeuszowi Kościuszce, pióra Jana Pachonńskiego. Fundamentalne prace o życiu gospodarczym Krakowa w drugiej połowie XIX wieku, autorstwa Juliusza Demela, powstały w swym zasadniczym zrębie w okresie jego pracy w muzeum. W tym samym czasie znaczącą monografię o życiu krakowskiego mieszczaństwa końca XVIII i początków XIX



Portret A. Szczygła (1941–2003), dyrektora muzeum w latach 1984–2003, mal. K. Świedcka, olej, płótno

wieku wydał Jan Pachonński, wieloletni wicedyrektor muzeum, później profesor Uniwersytetu Śląskiego.

Pogłębione badania nad dziejami krakowskiego teatru związane są z Oddziałem Teatralnym naszego muzeum, w którym pierwsze kroki stawiali autorzy później publikowanych wielkich syntez: Jerzy Spiegel-Got i Kazimierz Nowacki. Pracownikiem tego oddziału był też Jerzy Smoter, który odnalazł i opublikował listy Fryderyka Chopina do Delfiny Potockiej. Na uwagę zasługują dokumentacyjne prace Haliny Sitkowej, Krystyny Solańskiej, Małgorzaty Palki nad repertuarem teatrów krakowskich u schyłku XIX i w XX wieku.

Znaczącą liczbę w dorobku naukowym i wydawniczym muzeum stanowią foldery, przewodniki, informatory, materiały do konkursów, będące opisami ekspozycji czasowych i stałych, propozycjami wykorzystania zbiorów muzealnych w pracy dydaktycznej w ramach zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych. Nie sposób wymienić ich wszystkich, warto jednak wspomnieć wzorcowo opracowany przewodnik po wystawie, poświęconej dziejom krakowskiego teatru, autorstwa zespołu pracującego pod kierownictwem Jerzego Smotera oraz przewodnik po wystawie poświęconej krakowskiemu Bractwu Kurkowemu, autorstwa Grażyny Lichończak-Nurek. Swoistego rodzaju wizytówką, informującą o różnorodności dokonań naukowych pracowników muzeum, są wydawane od ponad 30 lat „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”. To wydawnictwo o charakterze rocznikowym stanowi znakomity przegląd problematyki badawczej, m.in. podejmowanej przez pracowników muzeum. Wydaje się, że efekty badań pracowników muzeum dobrze służyły pogłębieniu wiedzy o Krakowie jego dziejach i kulturze.

Osobne słowa należą się budynkom muzealnym. Baza działania muzeum w ciągu 100 lat ulegała różnym przemianom. Najpierw zbiory przechowywane były w parterowej sali krakowskiego Archiwum Aktów Dawnych, w budynku przy ul. Siennej 16. Następnym lokum był zabytkowy Dom pod Krzy-

zem przy ul. Szpitalnej 21, który uchwałą Rady Miasta jeszcze w 1936 roku przeznaczony został na siedzibę muzeum. Z tym gmachem łączą się wspomnienia najstarszych pracowników. W nim muzeum, już jako samodzielna instytucja, przeżywała swój czas pionierski. Zły stan techniczny tego budynku sprawił, że musiano się z niego wyprowadzić. Po długim remoncie obiekt ten został przeznaczony na siedzibę oddziału „Historii krakowskiego teatru”. W budynku tym, w 1969 roku otwarto pierwszą wystawę stałą poświęconą *Dziejom krakowskiego teatru*. Pracownie i magazyny znalazły na pewien czas schronienie w gmachu Polskiej Akademii Umiejętności przy ul. św. Jana 22. Pierwsze ekspozycje zmienne organizowano w budynku Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa przy ul. św. Jana 12, tutaj też, po generalnym remoncie, zorganizowana została pierwsza wystawa poświęcona *Dziejom i kulturze Krakowa*, którą przedstawiono publiczności w 1952 r. Ekspozycja ta, modernizowana w latach 60., w połowie lat 70. została zamknięta, a w jej miejsce otwarto wystawy *Militariów i Zegarów* (1975), które z przerwą na remont (1982) i wystawę okolicznościową, pokazującą *Kraków czasów Jana III Sobieskiego* (1983), prezentowane były publiczności do początku lat 90., kiedy to muzeum ostatecznie opuściło Kamienicę Krauzowską, zwracając ją Towarzystwu Miłośników Historii i Zabytków Krakowa (budynek przy ul. św. Jana 12 był od 1938 roku, na mocy testamentu poprzedniego właściciela Klemensa Bąkowskiego własnością TMHiZK). W pierwszych latach powojennych muzeum było gospodarzem murów obronnych i Bramy Floriańskiej, prezentowano na nich ekspozycję, ukazującą rekonstrukcję dawnej warowni krakowskiej w rysunkach Zygmunta Wierciaka (1881–1950). W końcu lat 50. odrestaurowany budynek Starej Synagogi przy ul. Szerokiej 24 został podnajęty przez muzeum od Gminy Żydowskiej za symboliczną złotówkę. Zorganizowano tam ekspozycję stałą, poświęconą *Dziejom i kulturze Żydów*.

W 1965 roku, zgodnie z wcześniejszą uchwałą połączonych prezydiów Rady Miasta Krakowa i Wojewódzkiej Rady, muzeum rozpoczęło przejmowanie kompleksu pałacowego „Krzysztofor”, który przeznaczony został na jego główną siedzibę. Proces ten trwał ponad 30 lat. Od dotychczasowych użytkowników, lokatorów i urzędów przejmowano kolejne pomieszczenia – pokój po pokoju.

W tym samym czasie muzeum pozyskało na sale wystaw zmiennych dawny refektarz oo. Franciszkanów, wieżę Ratuszową oraz pomieszczenia dawnej introligatorni Roberta Jahody, a także przejęło opiekę nad piwnicami Domu Śląskiego, które w okresie okupacji hitlerowskiej zamienione zostały na cele więzienne, miejsce kaźni wielu Polaków. We wszystkich tych pomieszczeniach zorganizowano wystawy ściśle łączące się z ich historią.

Z końcem lat 80. rozpoczęły się remonty dwóch zabytkowych budowli: Celestatu – pałacyku Bractwa Kurkowego oraz Kamienicy Hipolitów. Oba te obiekty po przeprowadzonym remoncie stały się oddziałami muzeum. W jednym otwarto ekspozycję przedstawiającą historię krakowskiego Bractwa Kurkowego, w drugim urządzono ekspozycję krakowskich wnętrz mieszkalnych. Kolejnym oddziałem, który w roku 1993 powiększył stan posiadania muzeum, jest Kamienica przy ul. Królowej Jadwigi 41, dom w którym mieszkał Włodzimierz Iljicz Lenin (1870–1924). Po likwidacji

Muzeum Lenina w Krakowie obiekt ten przydzielono naszemu muzeum. Obecnie jest tam ekspozycja pokazująca wnętrze mieszkalne z początku XX wieku, typowe dla Zwierzyńca, podmiejskiej dzielnicy Krakowa.

Ostatnią powierzoną pieczę muzeum budowlą jest Barbakan. To krótkie zestawienie budynków, które na stałe lub przejściowo użytkowane są przez muzeum, daje świadectwo o wielości i różnorodności lokalowej muzeum, w zdecydowanej większości stanowiącej budynki zabytkowe wymagające gruntownych prac konserwatorskich, sprawiających tyleż samo radości, co i troski, ich użytkownikom. Mimo tego pozornego bogactwa, stałą bolączką jest nastęrczający wielu kłopotów brak magazynów.

Kształt muzeum, sposób jego funkcjonowania, jego sukcesy i potknięcia to nie tylko zbiory, budynki, ale przede wszystkim ludzie, i to oni odgrywali na wszystkich etapach istnienia i działania muzeum rolę decydującą. Pierwsze lata funkcjonowania muzeum określiły osobowości znakomitych badaczy, znawców dziejów Krakowa kolejnych dyrektorów Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa: prof. Stanisława Krzyżanowskiego (1865–1917) i dr. Adama Chmiela. To oni rozpoczęli prace kolekcjonerskie, gromadząc wiele obiektów, które po dziś dzień należą do najcenniejszych w naszych kolekcjach. Wielce zasłużył się też dla stworzenia podwalin pod przyszłą bazę lokalową muzeum następca A. Chmiela, dyrektor Ludwik Strojek. Dzięki jego staraniom władze miasta podjęły jeszcze w 1936 roku decyzję o przydzieleniu muzeum na jego przyszłą siedzibę Domu Pod Krzyżem przy ul. Szpitalnej 21. W latach 1945–1964, tj. w okresie tworzenia zrębów samodzielnej instytucji, największy wpływ na jej kształt mieli: dr Jerzy Dobrzycki, prof. Jan Pachonński (1907–1985), doc. Henryk Münch (1906–1968). Wytyczyli oni jego przyszłe drogi rozwojowe, które w kolejnych latach wzbogacane i uzupełniane o nowe pomysły, kontynuowane były twórczo przez ich następców – dyrektorów: Stanisława Czerpaka, Sławomira Wojaka (1929–1984). Znaczący ślad, znajdujący odbicie w obecnym kształcie muzeum, pozostawiła utrwalona w świadomości następnych pokoleń muzealników praca i myśl naukowa prof. prof. Juliusza Demela, Jerzego Spigła-Gota, Kazimierza Nowackiego (1928–1996), dr Celiny Bąk-Koczar-skiej, Antoniego Brayera, Stanisława Kobielskiego (zm. 1980), Tadeusza Nowaka, Romana Pytla, Janusza Andruszkiewicza, Elizy Bendowej, Haliny Gembalowej (1940–1987), Jadwigi Klepackiej, Bogusława Krasnowolskiego, Leszka Ludwikowskiego, Wandy Markiewicz, Marii Oremusowej (zm. 2005), Stanisławy Opalińskiej, Tamary Petryk, Andrzeja Pollo, Izabeli Samkowej, Haliny Sitkowej, Jerzego Smotera (1937–1976), Hanny Styczyńskiej, Witolda Turdzy, Jerzego Waszkiewicza, Elżbiety Wojciechowskiej, Tadeusza Wrońskiego, a także pracowników administracji i obsługi technicznej: Krystyny Dąbrowskiej, Mieczysława Donatowicza, Kazimierza Gamonia, Marii Gorainow, Wiesławy Filip, Marii Iwanickiej, Krystyny Jankowskiej, Adama Kmicika, Jerzego Kłysika, Mieczysława Kubickiego, Kazimierza Romana, Marii Szczepańskiej, Wandy Stałanowskiej i wielu innych. Nie sposób wymienić wszystkich, których działalność i praca znajduje odbicie w dzisiejszym kształcie muzeum. Wszystkim, którzy wczoraj i tym, którzy dziś codziennym trudem przyczyniają się do rozwoju muzeum, należą się słowa podziękowań i uznania.



List gratulacyjny od prezydenta RP A. Kwaśniewskiego, fot. J. Korzeniowski

Warszawa, dnia 16 grudnia 1999r.

PREZES RADY MINISTRÓW
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
JERZY BUZEK

Szanowny Panie Dyrektore!
Szanowni Państwo!

Chciałbym bardzo gorąco podziękować za zaproszenie na uroczystości związane z jubileuszem 100. rocznicy powstania Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Niestety, z powodu ważnych spraw państwowych, nie mogę przybyć osobiście.

W przeszłości ostatnich dziesięciu lat, z powodów związanych głównie z transformacją, polskie społeczeństwo bardzo się zmieniło. Liczne problemy gospodarcze spowodowały, iż ludzie interesują się przede wszystkim sprawami dnia codziennego. Brak im czasu, aby ożąć się polską historią, aby przekazywać narodowe tradycje młodszym pokoleniom.

Man szanuję nadzieję, iż wkrótce, chociaż częściowo, mogą zostać wyeliminowane przez działalność takich placówek jak Wasze Muzeum. Można mieć przed sobą wielkie zadanie budowania narodowego ducha, promowania dziedzictwa narodowego i kultury wspaniałego i niezapomnianego. Proszę o szlachetne życzenia powodzenia i sukcesów w historii Waszego Muzeum.

Na zakończenie pragnę jeszcze raz podziękować za zaproszenie i życzyć Waszej placówce, aby przez następne sto lat przetrwała i przetrwała, że dziedzictwo polskie nie węgła się nigdy, lecz ma bogatą tradycję i historię.

Pan
Andrzej Szczęgiel
Dyrektor
Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

List gratulacyjny od premiera rządu prof. J. Buzka, fot. J. Korzeniowski

MINISTER KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
Andrzej Zdzienicki

Szanowny Panie
Andrzej Szczęgiel
Dyrektor
Muzeum Historycznego
Miasta Krakowa

Szanowny Panie Dyrektore,

Szczerze dziękuję za zaproszenie na uroczystości jubileuszu 100. rocznicy powstania Muzeum. Proszę zapewnić, że kierownik przez Państwa placówkę zawsze będzie miał możliwość wyjazdu. Zawsze wyjazd, organizowane w Muzeum, jak i jego powołanie do życia - jako wspaniałego propagatora i realizatora tradycji - mogą być powodem do tego, aby przetrwać Muzeum, ale też wspaniałego i niezapomnianego.

Z powodu ważnych spraw państwowych nie mogę osobiście uczestniczyć w Państwa święcie w Krakowie.

Proszę przyjąć moje najszlachetniejsze życzenia powodzenia na całym 100-letnim ścieżki rozwoju Muzeum i niezapomnianego procesu integracyjnego.

Szanowni Państwo
Andrzej Zdzienicki

Warszawa, 14 grudnia 1999 roku



Uroczystość stulecia Muzeum Historycznego, sala Fontany, Pałac „Krzysztofor”, przemawia prezydent Krakowa A. Gołaś, fot. Korzeniowski

List gratulacyjny od ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego A. Zdzienickiego, fot. J. Korzeniowski

Bibliografia na temat Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

Tadeusz Aleksander, *Oddziaływanie kulturalne dużego miasta na region*, Warszawa–Kraków 1985

Jerzy Dobrzycki, *Muzeum Historyczne Miasta Krakowa jego dzieje i zbiory*, Kraków 1954

Jerzy Dobrzycki, *Krakowskie Muzeum Historyczne i jego społeczne i naukowe zadania*, „Echo Krakowa” nr 293 z 24 X 1950

Leszek Ludwikowski, Sławomir Wojak, *Z dziejów Muzeum Historycznego Miasta Krakowa*, „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”, z. 6, 1979

Małgorzata Palka, *Muzeum Teatralne im. Stanisława Wyspiańskiego w Krakowie*, „Pamiętnik Teatralny”, t. XL, 1991, z. 2 158

Wacław Passowicz, *Uwagi na temat działalności oświatowej Muzeum Historycznego Miasta Krakowa*, „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”, z. 11, 1983

Wacław Passowicz, *Kronika działalności Muzeum Historycznego*, „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”, z. 1–21, 1974–1999

Paweł Rybicki, *Spółczesność miejskie*, Warszawa 1972

Andrzej Szczygieł, *Założenie Muzeum Historycznego Miasta Krakowa w 1899 roku*, „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”, z. 13, 1989

Andrzej Szczygieł, *Przeszłość – Przyszłości*, „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”, z. 12, 1985

Aleksander Wallis, *Socjologia wielkiego miasta*, Warszawa 1967